

УДК 338.26:332.1

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ В УМОВАХ СТРАТЕГІЧНОГО КУРСУ НА ДОСЯГНЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ ЖИТТЯ

Пакуліна А.А., к.е.н.

Українська державна академія залізничного транспорту

У статті запропоновано механізм найбільш ефективного використання сучасних тенденцій інтеграції в різних секторах соціальної сфери. Обґрунтовано доцільність і розроблено нові підходи до формування методів регулювання, у тому числі державного, видів економічної діяльності соціального комплексу регіону. Запропоновано організаційно-економічний механізм створення інтегрованої структури на стику трьох секторів економіки, що дозволяє істотно підвищити економічну й соціальну ефективність діяльності підприємств соціального комплексу регіону.

Ключові слова: державне регулювання, інтеграція, соціальна сфера, комплекс, управління.

In the article suggests the mechanism of the most effective use of modern tendencies of integration in various sectors of the social sphere were suggested. The efficiency has been grounded and the new approaches have been worked out to the forming of the methods of regulation, including the government, of the economic activity of the social complex of the region. The organization-economic mechanism of creating the integrated structure has been suggested in three sectors of economy that allows substantially increase the economic and social efficiency of the enterprises and social complex activity in the region.

Key words: government regulation, integration, social sphere, complex, management.

Актуальність проблеми. Процес глобального реформування економіки в Україні нині все більшою мірою набуває соціальної орієнтації, приводить до необхідності розробки механізмів ефективної взаємодії всіх секторів економіки в рішенні соціальних проблем, створення адекватної економічної та правової бази для формування нових суб'єктів соціальної політики. У рамках цього завдання слід визначити відповідальність і чинники, що впливають на ефективність участі кожного з суб'єктів соціальної політики в реалізації її завдань, розробити форми цієї взаємодії, що створюють високу мотивацію всіх суб'єктів у рішенні соціальних

завдань, у створенні стабільного й динамічного розвитку українського суспільства. Перетворення економічних відносин в Україні базується на таких глибоких процесах, як диверсифікація форм власності, поява нових організаційно-правових аспектів функціонування підприємств і організацій, розвиток інтеграційних процесів. Ці процеси принциповим чином впливають на діяльність організацій соціальної сфери.

Процес реформування економічних відносин породив безліч великих питань теоретичного і прикладного характеру, що відносяться до перетворення всієї системи державного управління господарським комплексом в умовах ринку. Рівень їх рішення поки ще відстає від потреб практики, що призводить до втрати стратегічної лінії реформування, орієнтації національних і регіональних органів управління на рішення переважно поточних завдань життєзабезпечення країни і, зрештою, до реального зниження ефективності функціонування економіки, виникнення конфліктних ситуацій з приводу міжбюджетних стосунків, регіонального суверенітету тощо. Гострота таких колізій пояснює неослабну увагу наукової громадськості до проблеми вдосконалення державного управління національним господарством у період глобалізації бізнес-процесів і в умовах стратегічного курсу на досягнення в Україні європейських стандартів життя, надає темі дослідження особливої актуальності.

Характер економічних відносин у соціальній сфері обумовлюється тим, що ця сфера надає свої блага переважно у вигляді послуг, хоча певна частина вироблюваних тут благ надається і в речовій формі. Таким чином, соціальна сфера може бути віднесена до третинного сектора економіки – сектора послуг. Ця обставина є дуже важливою, оскільки вона взаємопов'язана з глобальним процесом сервізації економіки. Цей процес характеризується тим, що все більша частина матеріальних, соціальних і духовних потреб задовольняється на основі споживання не товарів, а послуг, і що в галузях, що надають суспільству різні послуги, зайнято все більше працівників. Сфера послуг має значний мультиплікативний ефект, завдяки якому її функціонування впливає на діяльність багатьох галузей економіки. У міру становлення ринкової економіки сфера послуг залучається до всього різноманіття ринкових стосунків. У ній відбуваються корінні зміни, пов'язані із стосунками власності, роллю держави в управлінні й фінансуванні, з трансформацією функцій окремих секторів

економіки [3, с. 23]. У зв'язку з цим усе більш актуальним стає детальне дослідження всіх аспектів регулювання процесів у соціальній сфері і, зокрема, інтеграційних процесів, з точки зору підвищення їх ефективності, що дозволить отримати найбільшу економічну вигоду для держави, а також повністю задовольнити соціальні потреби населення України.

Аналіз останніх наукових досліджень. Аналіз досліджень у галузі теорії та практики регулювання процесів інтеграції в соціальній сфері показав, що для вирішення завдань нашого дослідження є певні наукові передумови. У роботах вітчизняних і зарубіжних дослідників, таких як Л. Абалкін, І. Бережна, Д. Белл, Д. Бернхем, Ю. Васильчук, В. Геєць, О. Євсєєва [1], Я. Корнаї, В. Куценко [2], М. Хвесик [6] та ін. питанням регулювання процесів у соціальній сфері приділяється багато уваги. У той же час проблеми інтеграції як одного з пріоритетних напрямів розвитку соціальної сфери в висвітлені явно недостатньо. Актуальність і недостатня міра розробленості проблем регулювання процесів інтеграції, особливо в Україні, настійно вимагають, щоб вони стали об'єктом спеціального наукового дослідження, в якому теоретичні аспекти поєднувалися б із практичними й були б спрямовані на вдосконалення процесів управління соціальною сферою та на повне задоволення соціальних потреб населення.

Мета роботи: 1) запропонувати механізм найбільш ефективного використання сучасних тенденцій інтеграції в різних секторах соціальної сфери; 2) обґрунтувати доцільність і розробити нові підходи до формування методів регулювання, у тому числі державного, видів економічної діяльності соціального комплексу регіону; 3) розробити організаційно-економічний механізм створення інтегрованої структури на стику трьох секторів економіки, що дозволяє істотно підвищити економічну й соціальну ефективність діяльності підприємств соціального комплексу регіону.

Викладення основного матеріалу дослідження. Сучасна економічна ситуація диктує необхідність підвищення ефективності соціальної політики, концентрації зусиль на рішенні найбільш гострих соціальних проблем, виробленні нових механізмів реалізації соціальної політики, що забезпечують раціональніше використання фінансових і матеріальних ресурсів [5, с. 483]. Осмислення причин серйозних упущень у соціальній сфері, несприятливого розвитку загальноекономічної ситуації в країні

спонукають до вироблення нових підходів у цій галузі, до системних змін моделі соціальної політики. Вирішувати конкретні завдання в соціальній сфері належить органам державної влади регіонів України і органам місцевого самоврядування, виходячи з місцевих умов, рівня економічного розвитку, демографічної ситуації, фінансових можливостей, культурних традицій. Регіонам України відводиться провідна роль у розробці й реалізації соціальних програм, організації та наданні адресної соціальної допомоги, забезпеченні нормального функціонування установ соціальної інфраструктури, рішенні інших насущних проблем у галузі праці, зайнятості, соціального захисту й побуту людей за місцем їхнього проживання.

Проведене дослідження основних тенденцій розвитку інструментів регулювання соціальної сфери дозволило виділити найбільш перспективні з них для кожного сектора, а також проаналізувати сучасний рівень розвитку вказаних інструментів. Дослідження нормативної бази з регулювання різних видів діяльності соціальної сфери показує, що практично всі нормативні акти повністю спрямовані на вирішення питань третього сектора соціальної сфери. Крім того, слід зазначити ще один інструмент, який сприяє вирішенню цих же питань, а саме можливість прямого регулювання соціальної сфери, шляхом використання різних варіантів соціальної політики. У рамках інших секторів соціальної сфери найбільш ефективним є застосування інших інструментів регулювання. Наприклад, у сфері туризму це можуть бути сертифікація й ліцензування. Аналіз ефективності застосування кожного з розглянутих методів регулювання дозволяє визначити міру його відповідності виду економічної діяльності, у якій він використовується, а також виявити найбільш перспективний метод для кожної з них. Тут слід назвати використання тенденцій інтеграції різних видів економічної діяльності соціальної сфери, що намічаються, з метою підвищення ефективності їх функціонування. Цей напрям був використаний як державний інструмент регулювання при спробі реформування туристичного ринку України, проте він є досить перспективним і при розробці методів регулювання інших видів діяльності соціальної сфери.

Використання інтеграційних процесів, у тому числі методів вертикальної та горизонтальної інтеграції, у сукупності з державною підтримкою ряду елементів економічної системи, що забезпечують структурні зміни, до-

зволить забезпечити найбільш ефективно управління різними секторами економіки, і особливо соціальною сферою [4, с. 43].

З'ясування специфіки регулювання соціальної сфери дозволило нам виявити двоїстість вживаних методів, з одного боку, до державного, а з другого, до комерційного сектора соціальної сфери. Використання переваг інтеграційного підходу щодо питань регулювання цієї сфери в такому випадку істотно зростає, передусім, через розширення можливостей його застосування в рамках комерційного сектора, державного сектора, а також їх взаємної інтеграції.

Проведений у ході дослідження аналіз фінансового стану соціальної сфери свідчить про те, що масштаби залучення фінансових коштів і способи їх формування не відповідають сучасним вимогам. З метою забезпечення нормального функціонування організацій соціальної сфери потрібна швидка розробка нових механізмів фінансування різних видів економічної діяльності. Найбільш ефективним механізмом, що дозволяє оптимально поєднувати можливості державного фінансування й комерційну складову, видається процес інтеграції двох указаних секторів.

Однією з найбільш гострих проблем, які існують нині в рамках соціальної сфери, є питання фінансування галузі освіти. У результаті ситуації, що склалася сьогодні, система освіти, особливо вищої, поставлена перед необхідністю вирішувати задачу різкого скорочення працівників, соціально значимих виплат, знаходити додаткові, не передбачені бюджетом кошти на забезпечення витрат, пов'язаних з навчальним процесом: утримання й експлуатація будівель, придбання й ремонт устаткування, комунальні витрати і так далі. Проте дослідження нині чинного у сфері освіти економічного механізму показує, що практично повністю відсутня зацікавленість виробників послуг у підвищенні якості їх роботи, не забезпечується захист їх економічних прав, більше того, виникають перешкоди ефективному використанню в системі бюджетних і позабюджетних фінансових ресурсів. У зв'язку з цим основні напрями вдосконалення економічної інфраструктури освіти мають бути пов'язані з розробкою конкретних рішень модернізації чинних у галузі організаційно-економічних механізмів.

Проведений порівняльний аналіз ряду методів показав, що найбільш перспективним методом підвищення ефективності функціонування цього виду економічної діяльності є метод, заснований на фінансовій інтеграції

об'єктів сфери освіти, або державного сектора соціальної сфери, з підприємствами інших галузей національного господарства. У цьому випадку з'являються значні перспективи для підвищення ефективності фінансування як підприємств соціальної сфери, так і видів економічної діяльності, що притягаються.

Стратегічний аналіз діяльності інтегрованої структури, що створюється шляхом об'єднання інтересів учасників різних секторів національного господарства, показав, що побудова ефективного організаційно-економічного механізму її діяльності дозволить істотно підвищити ефективність діяльності кожного учасника, що входить до її складу. У процесі взаємодії з іншими учасниками ринку інтегрована структура, що знаходиться на стику інтересів різних видів економічної діяльності національного господарства, орієнтована на об'єднання інтересів і можливостей кожного з учасників з метою отримання певної економічної вигоди. Окрім економічної ефективності інтегрована структура дозволяє отримати істотну соціальну ефективність, передусім, шляхом інвестування засобів у розвиток матеріально-технічної бази соціальної сфери, використовуваної надалі не лише для конкретного виду економічної діяльності, але й у рамках усього соціального комплексу регіону.

Система стратегічного управління на підприємствах соціального комплексу регіону, що входять до складу інтегрованої структури, розвинена недостатньо, через що потрібна побудова ефективної системи для управління новостворюваною організацією. Найбільш доцільним видається варіант планування організаційної структури цього підприємства на первинному етапі його діяльності з урахуванням створення централізованого підрозділу, що займається питаннями детального планування, до складу якого входитимуть представники кожної з організацій – учасників. У міру здійснення діяльності принципи стратегічного планування пропонується замінювати принципами стратегічного контролю, послідовно передаючи функції планування поточної діяльності, обліку, управління фінансами й маркетингу безпосередньо керівникам створюваної інтегрованої структури.

Процес формування системи стратегічного управління й розробки організаційної структури доцільно розпочинати з визначення бізнес-галузей, або окремих сегментів оточення, на які підприємство хоче от-

римати вихід. Через перебування цієї інтегрованої структури на стику декількох видів економічної діяльності національного господарства, а також її орієнтацію на весь ринок соціальних послуг регіону, це питання видається особливо актуальним.

У рамках створеної інтегрованої структури особливо гостро встає питання про підвищення ефективності використовуваних фінансових ресурсів. Вирішення цього питання можливе лише в результаті проведення комплексного аналізу всіх видів економічної діяльності цього підприємства. Розгляд системи кругообігу ресурсів, що знаходяться у розпорядженні інтегрованої структури, а також отримуваних у результаті здійснення господарської діяльності, дозволяє виділити її певні особливості. Відсутність деяких переваг, наявних у вузькопрофільних підприємств, сповна компенсується перевагами, що отримуються в результаті впливу процесу інтеграції.

Проведений нами економічний аналіз розвитку інтегрованої структури регіональної системи освіти в тимчасовому інтервалі до 8 років (2004–2011 рр.), дозволив оптимізувати основні напрями витрачання отримуваних коштів. Було розроблено два варіанти розвитку інтегрованої структури регіональної системи освіти : 1) розширення діяльності й поетапне інвестуванні засобів у подальшу її реконструкцію; 2) прискорення повернення інвесторові отриманих у якості позики коштів. Через створення підприємства на стику інтересів усіх його учасників, а також особливостей його функціонування, найбільш ефективним видається саме перший варіант, що дозволяє отримати не лише вищу міру економічної ефективності для учасників цього процесу, але й вищий рівень соціальної ефективності, що зачіпає цілий ряд об'єктів соціальної сфери регіону.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок в даному напрямі. 1. Стратегічний курс на досягнення в Україні європейських стандартів життя диктує необхідність удосконалення державного регулювання інтеграційних процесів у соціальній сфері, вироблення нових механізмів реалізації соціальної політики, що забезпечують раціональніше використання фінансових і матеріальних ресурсів.

2. Для забезпечення нормального функціонування організацій соціальної сфери потрібна розробка нових механізмів фінансування різних видів економічної діяльності. На нашу думку, найбільш ефек-

тивним механізмом, який дозволяє оптимально поєднувати можливості державного фінансування й комерційну складову, є інтеграція. Запропонований нами підхід до формування нових організаційно-економічних структур на основі тенденцій інтеграції дозволяє істотно підвищити ефективність функціонування цілого ряду підприємств соціальної сфери, у тому числі залучаючи до кругообігу ресурсів соціального комплексу раніше не використовувані засоби з інших секторів національного господарства.

3. Матеріали проведеного дослідження можуть бути використані в практичній роботі підприємств ряду видів діяльності соціальної сфери, особливо регіональних систем освіти й туризму, що забезпечить вищу економічну та соціальну ефективність їх діяльності, у першу чергу, шляхом взаємної інтеграції, а також можливість залучення додаткових фінансових ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Євсєєва О.О. Стратегічні напрями сталого соціального розвитку України / О.О. Євсєєва // Економічний простір: зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2012. – № 57. – С. 122–135.
2. Куценко В.І. Соціальний вектор економічного розвитку / В.І. Куценко. – К.: Наукова думка, 2010. – 735 с.
3. Пакуліна А.А. Взаємодія державних владних структур і господарюючих суб'єктів при управлінні сталим соціальним розвитком / А.А. Пакуліна, С.Л. Пакулін // *Materialy VIII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji [«Strategiczne pytania światowej nauki – 2012»]* (07-15 lutego 2012 roku). Volume 9. *Ekonomiczne nauki.: Przemysł. Nauka i studia*, 2012. – S. 22-25.
4. Пакуліна А.А. Національна модель формування регіональної соціальної економіки та політики / А.А. Пакуліна, С.Л. Пакулін // *Матеріали за 5-а міжнародна научна практична конференція, «Край на научното развитие», – 2010. – Том 8. Икономики. София. – «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2010. – С. 42-44.*
5. Пакуліна А.А. Розвиток матеріально-технічної бази соціальної сфери регіону / А.А. Пакуліна, С.Л. Пакулін // *Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. Випуск 248: В 6 т. – Том III. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – С. 482-486.*
6. Хвесик М.А. Розміщення продуктивних сил та регіональна економіка: навч. посіб. / М.А. Хвесик, Л. М. Горбач, П.П. Пастушенко. – К.: Кондор, 2005. – 344 с.